

dolgot, hogy Apple számítógépet vegyetek. (A marketing klasszikus, igazán ügyesen alkalmazva valóban hatásos fogása azt sugallni, hogy az adott árucikk megvásárlásával egy elit klubba kerül be a vásárló. – Osman P.) Azt gondolom, hogy akik megveszik, azok tényleg másképp gondolkoznak. Ők a világunk kreatív motorjai. Ők azok, akik nem pusztán elvégzik a rájuk bízott munkát, hanem a világ megváltoztatásán munkálkodnak. (Íme Jobs, a marketingmágus: aki megveszi, ezek között érezheti magát! – Osman P.) Világmegváltó terveik megvalósításához azonban örülten jó eszközökre van szükségük. És mi ezeknek az embereknek adunk a kezébe eszközöket.” S ha az utóbbi igen elegáns megfogalmazása is annak, hogy „a mi eszközeink örülten jók”, ilyet csak annak a cégnek érdemes hirdetnie, amelynek az eszközei fel is érnek ehhez. Erre kell az Apple-osztályú innovációs munka, s az olyan cég, amely képes és hajlandó is viselni annak minden terhét és megrázkódtatását. Gallót idézve: „Az iPod alapjaiban rázta meg az Apple-t és a teljes zeneipart. 2007-ben az iPhone újra alapjaiban rázta meg az Apple-t és forradalmasította a teljes telekommunikációs ipart. A Time magazin a 2007-es év legjobb találmányának nevezte az iPhone-t, több okból is kifolyólag...” Az utóbbiakból csak a legérdekesebbet idézzük ide. „Más telefonokat is jobba tesz.”

Innen átengedjük a könyvet az Olvasónak: élvezze a felfedezés örömét, merüljön el Jobs páratlan világában. „Hiszek abban, hogy a Steve Jobs-élmény megvalósítható a saját vállalkozásunkban, karrierünkben és életünkben, ha megértjük azt a hét irányelvet, ami őt mozgatta” – írja Gallo. Ennek maradéktalan elérésére ugyan ne tegyük fel az életünket, de tényleg sokat tanulhatunk a Mágustól. „A könyvben található hét irányelv (ötözve a sok-sok bemutatott példával, megfontolással – Osman P.) rá fog vezetni, hogy másképp gondolkodjunk a karrierünkről, a cégünkről, a vevőünkről és a termékeinkről.” S a „másképp” itt valóban annak ígéretét hordozza, hogy jobban, hatékonyabban, remélhetően sikeresebben.

Dr. Osman Péter

Mark Nelissen: Darwin a szupermarketben. Az evolúció hatása mindennapi viselkedésünkre (Az evolúciós gondolat sorozat). Typotex, 2012; ISBN 978-963-279-776-2

„...a való anyag teremtett minket...”

„Magatartásunk végső magyarázata az evolúcióval foglalkozó biológiában keresendő.” / „Ha figyelemmel kísérnénk minden pillanatunkat, nyilvánvalóvá válna, hogy sokkal inkább az érzelmeink, az emócióink vezérelnek bennünket, amelyek a tudat egy alacsonyabb szintjén folyamatosan működnek.” / „Engedjék meg nekem azt a tréfás megállapítást, hogy a gyermektelenség nem örökletes.” / „Az emberek nem kimódolt technikai, hanem beléjük

ivódott biológiai tételek alapján ismerik fel és el a vezetőiket. A biológiai tételek évek tíz és százazrei alatt alakultak ki. A természetes vezetők mindenekelőtt megbízhatóságot sugároznak magukból, szociálisan érzékenyek, tisztában vannak az empátia fogalmával (nem inkább ösztönösen is empatikusok?? – Osman P.) stb. Ha valakiben megvannak ezek a tulajdonságok, az magától is közkedveltségnek örvendő főnökké válik, de legalábbis elismert vezető lesz belőle. És amikor emberekkel érintkezik, azt e biológiai tétel és nem a technikai tételek alapján teszi. Az utóbbin hamar át lehet látni.” / „Sok hétköznapi magatartásformát csak az vesz észre, akinek ki van rá képezve a szeme” – idézetek a könyvből.

Mark Nelissen professzor az antwerpeni egyetemen tanít humánétológiát és evolúciós pszichológiát. E művének – nyilvánvalóan blikkfangosnak szánt – címe nem arra utal, hogyan viselkedne Charles Darwin, akit a sorsa megóvott a szupermarketektől, ha egy ilyen kereskedelmi monstrumban találná magát. Azt a kalandot és persze az abból nyerhető tapasztalatot ígéri, amit az ad, ha Darwin elemző módszerével vizsgáljuk embertársaink – s ha van hozzá merszünk, a magunk – viselkedését a hétköznapi terepeken és helyzetekben, amilyen a szupermarket is.

Amint „nyitóbeszédében” mondja, „Mennél jobban értjük önmagunkat és mennél világosabb számunkra, miért teszünk vagy épp nem teszünk valamit – mindegy, hogy az egy fontos vagy kevésbé fontos dolog –, annál jobb. Vagyunk annyira érdekes fajta, hogy megérjünk egy önvizsgálatot. Ha egy marslakó megnézne egy dokumentumfilm-sorozatot a földi emberekről, bizonyára lenyűgöznék az abban látottak, annyira érdekesnek találna bennünket. Csak mi ezt nem vesszük észre, mert mindkét lábunkkal önnön viselkedésünk kellős közepén, a történések centrumában állunk, és így nem látjuk kívülről önmagunkat. A színész sem élvezi a jelenet szépségét, amikor előadja azt. A távolság, ismétlem, itt a távolság a lényeg. És ez a távolság arról a szemüvegről szól, amelyet azért teszünk fel, hogy lássuk, amit egyébként nem vennénk észre. Mint amikor sötétben is látó készüléket vagy valami olyat teszünk a szemünk elé, amivel, ahogy egyszer egy filmben láttam, az emberek által viselt ruhák mögé látunk.

Ez a bizonyos szemüveg nem a tudományos fantasztikumok világába tartozik. Létezik, és Charles Darwin bocsátja rendelkezésünkre, akinek művét és nézeteit csak manapság kezdik a maguk valódi értékén becsülni. A biológián kívül is, sőt leginkább éppen ott. Ő tanította meg nekünk, hogyan alkalmazkodnak az élőlények a környezetükhöz, és a környezet változásával hogyan változnak maguk is nemzedékről nemzedékre. Ez a természetes kiválasztódás révén történik, és evolúcióhoz vezet. Darwin ugyanazt a világot látta, mint bárki más, csak a megfelelő szemüveget viselte, így aztán többet vett észre, és többet értett meg. Számunkra ajándék az általa felkínált szemüveg, amely megtanít bennünket érzékelni és észrevenni azt, amit nem mindenki lát. Úgy tekintünk vele az élővilágra, mint egy érdekfeszítő háromdimenziós filmre. És amikor megnézzük a stáblistát, még jobban elcsodálkozunk, mert kiderül, hogy mi is a szereplők között vagyunk! Hisz mi magunk is az élővilág részei

vagyunk! Lépünk ki egy pillanatra a jelenetből, foglaljunk helyet egy kényelmes széken, és nézzük, mit és hogyan cselekszünk.”

Bátorításul így folytatja: „Ígérem, hogy ez a könyv nem lesz egy emészthetetlen szaktudományos munka. Lefekvés előtt ugyanis az ember nem ilyenre vágyik. Kedves Olvasó, Ön egy olvasmányos, könnyed, jól emészthető művet tart a kezében, amelynek azonban bőven van mondanivalója. Attól, hogy kihagytam belőle a szaktudományos kifejezéseket, a tudományos igazság még nem szenved csorbát. Mondanivalómat az olvasmányosságot szem előtt tartva, mindennapi történések apropóján mesélem el. Teszünk egy sétát Darwin társaságában az emberi viselkedés alkotta tájon és néha leszakítunk egy-egy virágot vagy letörünk egy vastagabb ágat. A történetek ugyanis hol apróságokról, hol szinte láthatatlan dolgokról – egy beszélgetés alatt miért fonjuk keresztbe a karunkat? –, hol nagy, létfontosságú kérdésekről szólnak – ugyanaz az ember vagyok-e, mint aki a születésemkor voltam, miért kell meghalnom?”

„A történeteket tudatosan halmoztam kuszán egymásra, tudatos, hogy a kis virágokról a vastag ágakra ide-oda ugrálok. A mindennapi életben is így gondolkodunk magunkról: gondolataink rendezetlenül jutnak eszünkbe és rendezetlenül is töprengünk rajtuk. Ez így van ebben a könyvben is. Abban bízom, hogy az olvasó, ahogyan haladunk előre a darwini sétán, lépésről lépésre egyre többet ért meg.

A helyszínek sokaságára könnyű magyarázatot találni: a magatartás kutatásával foglalkozó biológust, bárhova megy, mindenütt foglalkoztatja az ember és annak viselkedése, az utcán éppúgy, mint a buszon vagy a bevásárlóközpontban. Elég, ha kinyitja a szemét, máris bőven talál magának vizsgálatra érdemes anyagot. Inkább arra kell ügyelnie, hogy ne csábuljon el és ne akarja minden pillanatban elemezni az emberek viselkedését. Néha arra is szükség van, hogy a dolgok a maguk medrében folyjanak és ne akarjuk boncolgatni őket.”

„...e szörnyű társadalom öntőformáiba lötytyintve...” „A magatartást évszázadokon keresztül nem annyira le-, mint inkább előírták. A vallás, a filozófia, a politika... megmondta, mit tegyen, de leginkább, hogy mit ne tegyen az ember. A magatartást nem úgy tekintették, mint ami egy fajtánként változó és biológiailag funkcionális rendszer. ... Egy későbbi korszakban már kezdték belátni, hogy viselkedésünk önálló valami, és az ember jobb megértése érdekében lehet és kell is tanulmányozni. A viselkedés az ember része lett. Csak épp a kiindulópont az emberi 'lélek' volt, illetve az, hogy az ember racionális és magasabb rendű. Hogy lelke olyan dolgokat cselekszik, amelyek magasban a földi sár felett állnak. Szerencsére napjainkban már létezik a magatartásbiológia, amely tágabb és valóságosabb kontextusban vizsgálódik és arra kíváncsi, hogy a dolog végső fokon honnan ered. Darwinnak köszönhetjük azt az eszközt, amely közelebb visz bennünket a válaszhoz. Itt most arra teszek kísérletet, hogy ezt az eszközt közelebb hozzam Önökhöz. Mielőtt nyugovóra térnek, zárják le a napot valamelyik történettel és majd napról napra, fokozatosan közelebb jutnak ahhoz, hogy mi a valós természetünk, kik is vagyunk valójában. Kellemes sétát kívánok Önöknek az emberi magatartás alkotta tájban.”

Egészséges vagy beteg valaki – teszi fel egyik első írásában a kérdést, hogy rávilágítson az egyik legfontosabb jellemzőnkre: az ember (amint minden élőlény) nem valamiféle bináris állapotú szerkezet, hanem fokozatos, köztes átmenetekkel írható le. „Meglehetősen analóg módon vagyunk összerakva, azaz minden tekintetben az átmenetek és a köztes lépések jellemzőek ránk” – írja. Könyvéből az is leszűrhető, hogy a vizsgálódásainak és magyarázatainak célkeresztjében álló emberi magatartás maga nagyon is közbenső állapotot tükröz: a bennünket *Homo sapiens*szé formáló fejlődés magatartásunkat ma is nagyon sokban meghatározó örökségének bázisán fokozatosan változunk, alkalmazkodunk-formálódunk a jelenkor életvitelének feltételeihez és követelményeihez. Ami pedig ebben a leginkább meglepő – és megértendő!! – az az, hogy magatartásunk alapjaiban és alapelemeiben messze nem szakadtunk el annyira azoktól a hajdani, „primitív” ősektől, amint azt hinnénk. A magatartásunkat meglepően nagy hányadban meghatározó „alapszoftverünk” egyáltalán nem frissül olyan gyorsan és mélyrehatóan, ahogyan az utóbbi év(tíz)ezredekben környezetünk és életünk változik.

Darwin szemüvege: definíciószerűen ugyan nem fejt ki, mit is ért ezen, de a fejtegetésekből nyilvánvalóan kijön, hogy elemzési és értelmezési módszerként annak vizsgálatát jelenti, mennyiben az evolúció terméke az adott dolog, jelen esetekben a magatartási mód, elem.

„Meggyőződésem, amelyet nem győzők eléggé hangoztatni: magatartásunk végső magyarázata az evolúcióval foglalkozó biológiában keresendő” – írja, és kulcsfontosságú magyarázattal folytatja: „a biológiának ez az ága jelentősen megkönnyítette magatartásunk indítékainak feltárását: az ember evolúciója során a magatartását százezer éveken át a természetes kiválasztódás alakította és igazította a körülményekhez. (Gondoljunk bele: aki nem volt képes megfelelően alkalmazkodni, többnyire nem érte meg az életkort és -helyzetet, hogy továbbadhassa génjeit. A rendszeresen sikertelen vadászt nem várták ölelő karok... – Osman P.). Mai viselkedésünk nem sokat változott a félmillió évvel ezelőttihez képest, noha életünkre természetesen a kultúra is hat.”

Fejtegetéseiből ugyanakkor az is kiviláglik, hogy ez a „nem sokat változott” elsősorban magatartásunk alapjaira és sok „mikroelemére” igaz, mint pl. a mosolygás alkalmazása különféle élethelyzetekben. Igen nagy jelentőségű gyakorlati példát mutat fel a múltból hozott, genetikailag programozott magatartás és a jelen viszonyaihoz való alkalmazkodás eredőjére az Ön hány gyereket szeretne c. írás, amely azt boncolgatja, miért akar a mai családok nagy hányada két gyereket. Genetikailag – amint tudjuk – mi, élőlények, csak génjeink túlélőgépei vagyunk. (Mérő László frappáns szava, hogy „A tyúk csak a tojás vállalkozása arra, hogy még több tojást hozzon létre.” A pénz evolúciója – A gazdasági vállalkozások eredete és a darwini evolúció logikája, Tericum Kiadó, 2007 – lásd Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2008/6. sz.). A génjeinkben kódolt késztetés arra sarkall, hogy minél több utód létrehozására törekedjünk. Nelissen ezzel állítja szembe a modern nő társadalmi helyzetét és kondicionálását, amelyek arra indítják, hogy érvényesülését jórészt a szaporodáson és a

gyermeknevelésén kívül keresse. „A gének azt szeretnék, ha mennél több gyermek születne, a kultúra viszont rálép a fékre, mert más irányba tart. Az egyensúly két gyermeknél alakul ki” – írja. Természetesen, ha nem rövid, frappáns elemzésekre törekedne, minden bizonnyal felhozná a kulturális fékező tényezők között az olyan továbbiakat is, mint a családok korlátozott eltartóképessége, a modern ember kényelmi szempontjai vagy éppen a társadalmi értékrend torzulásai.

Jól tudjuk, hogy bizonyos ideológiák társadalmi összefüggésekben az evolúciót meglehetősen kényes fogalommá tették. Nelissen így beszél: „Az evolúció szót olyanok is használják, akiknek fogalmuk sincs arról, mit jelent valójában. Az nem az erősebb törvénye, nem arról szól, hogy a gyengéket sorsukra kell hagyni, semmi köze az efféle zagyvaságokhoz. Még csak azt sem jelenti, hogy 'a legerősebb fajta marad életben.' Az evolúció a populációs szerkezetben meglévő génállomány apró eltolódásait jelenti; ezek az eltolódások a környezetben bekövetkezett változásokra adott alkalmazkodási válaszok. Ha ezek az eltolódások elég nagy számban következnek be és elég nagyok ahhoz, hogy egy állat- vagy növénypopulációt lényegesen megkülönböztessenek egy másiktól, változatok, fajok, fajták keletkezhetnek. A lényeg, hogy itt nem a legerősebb törvényéről van szó, hanem arról, hogy annak vannak a legjobb túlélési esélyei és a legnagyobb esélye arra, hogy utódai lesznek, aki a legjobban alkalmazkodik. Aki meghal, nehezen nemz utódokat. Az evolúció az alkalmazkodásról szól.” Namármost, ha erre nem Darwin okuláróján, hanem egy mai cinikus bölcsező szemüvegén át nézünk, eljutunk arra a következtetésre, hogy az evolúció olyan versenyfutás, amelyben nem a legerősebb, hanem a legügyesebb győzedelmeskedik – s mintha ez a következtetés ma nem is lenne olyan életidegen. Innen persze elindulhatna egy leágazás egy másik vizsgálódási terület felé, amelynek a Richard Dawkins elmélete szerinti mémek által vezérelt evolúció áll a célkeresztjében – ez azonban már egy egészen más történet.

A géneinkben hordozott túlélőkészlet... „A félelem alapérzelem” – írja a szerző. Könnyen belátható ennek oka is: csak azok válhattak őssökké, s adhatták tovább génjeiket, akik a veszélyre vagy akár már annak jelére elég gyorsan fogták menekülőre. Nelissent idézve, a félelem „egy ősrégi agyi központban, az Amygdalában keletkezik. Ez nagyon gyorsan és tudatunktól függetlenül végbemenő folyamat. Még nem is tudatosodik bennünk, hogy valami taszítót látunk, az Amygdala máris félelemmel reagál.” Elmondja azt is, hogy az Amygdala „nem tanul”, azaz nem fedezi fel, hogy a fűben nem kígyó, hanem csak egy modern gumicső lapul, hanem utóbbira is riadót fúj – biztos, ami biztos! Azonban nem tölthetjük életünket meneküléssel, hiszen „Darwin szemüvegén át nézve” az sem lenne kellőképp hatékony. Ezért „az Amygdala nem nyakló nélkül működik, a modern agy, egészen pontosan a neocortex bizonyos fokig kordában tartja. Az agynak ez a része racionálisabb és rálép a fékpedálra...” A továbbiakban megjelenik biológiai vezérlőrendszerünk egy újabb eleme: „az oxitocin nevű hormon eredetileg a szüléshez és a szoptatáshoz kapcsolódó hormon volt, amely szociális hormonná nőtte ki magát: csökkenti a velünk született, másokkal szembeni bizalmatlanságot. A bizalom növekedésével pedig erősödik bennünk a hajlam, hogy nyis-

sunk újabb kapcsolatok felé.” Sajnos, a rövid eszmefuttatásba már nem fért bele, hogy ennek mikéntjéről, az oxitocin pszichológiai hatásmechanizmusáról is szóljon.

A modern szórakoztatóiparban, az „ipari népmesékben” gyakran felhasznált közhely, hogy a nők a rosszfiúkat szeretik. Nelissen darwini górcsőbe alá veszi azt a kutatási megállapítást, amely szerint „a fiatal, narcisztikus, pszichopata, machiavellista fickóknak több barátunk van, intenzívebb nem életet élnek, mint a ’kedves’ férfiak. Úgy tűnik, a lányoknak bejönnek az ilyen antiszociális, közönséges fiúk.” Igen érdekes elemzést fűz hozzá, amely a férfiúi magatartás értékét abból a nézőpontból közelíti meg, hogy az mennyire célravezető evolúciós stratégiaként.

Meglehetősen frivol témához – bár társadalmilag és gazdaságilag egyaránt igen jelentős súlyú területhez – kapcsolódó gondolatmenetet ad a *Miért vannak fiatalok prostitúáltak* című fejezet. Ez is mélyre ható, a magatartásunk és az azt irányító értékrendünk lényegére törő elemzésre készlet. Amíg bele nem fogunk, közhelynek, magától értetődőnek vesszük, hogy a szóban forgó területen „értékesebb” a „friss, ropogós” szolgáltató, mint az évek és a mesterség gyakorlásának minden tudásával, mesterfogásával felvértezett, ám azok súlya alatt már többé-kevésbé megkopott „iparos”. Nelissen viszont felmutatja ebben (is) az evolúció formálta értékrend ellentmondásait, érdekes alapot és okot kínálva a kitűnő elmegyakorlatot jelentő töprengésre. Más kérdés, hogy midőn a szerző társadalmilag jól felhasználható következtetést és arra támaszkodó programot igyekszik levonni elemzéséből, szükségképpen meglehetősen rezignált eredményre jut.

Aki jól érti mások magatartásának mozgatórugóit, nemcsak hasznos információkhoz juthat általa, de olykor arra is fel tudja használni e tudását, hogy manipulálhassa a másikat. Igen érdekes példával szolgál erre a *tükörviselkedés*ről szóló írás. Legtöbbünk a tükörviselkedésnek még a létéről sem tud, ám itt megtudhatjuk, hogy az „számos magatartáskövetünk egyike, amelyeket még az ősidőkből hurcolunk magunkkal.” Lényege, hogy utánozzuk egymást a társas viselkedés egyik eszközeként. És „A tükörviselkedés visszajára is fordítható. Az ember egy kicsit tud befolyásolni, ha művi úton tükrözi, ha önfegyelmével utánozza másnak a tartását és a cselekedeteit. Ha néhány percen át képes erre, van némi esélye, hogy tudat alatt rokonszenvet ébreszt maga iránt és az illetőt esetleg a maga oldalára állítja. Vannak, akik élnek is ezzel a módszerrel, például a bolti eladók, akik szeretnék megnyerni maguknak a vásárlókat.”

Pszichológiai vérkeringés: Nelissen így nevezi azt a jelenséget, hogy „egy érzelem úgy áramlik át egy társaságon, mint ahogyan a vér a testben”. A Facebook korában már a hírekben is viszontlátjuk ennek a hatását, ő pedig így ír róla: „Evolúciós szempontból ez rendkívül fontos. Az ember evolúciójának egyik legfontosabb jellemzője a társas viselkedés fejlődése. Szupertársas-lények vagyunk. E társas lét nélkül a kultúra fejlődése messze nem tartana itt, például nem alakítottunk volna ki technikákat arra, hogyan vétezzük fel magunkat új területek birtokbavételekor az ottani hideggel szemben, hogyan terjesszük a tudást és így tovább. Mindez csak intenzív együttműködés révén volt lehetséges, ami szinte

az 'emberrel' szinonim fogalom. Az együttműködés csak akkor lehet hatékony, ha a csoport minden egyes tagja tudomást szerez a másik kedélyállapotáról és többé-kevésbé azonos hullámhosszon van. (Hogy ez mennyire így van, azt ma tanúsíthatja minden választásra készülő párt, amely aktivizálni igyekszik szavazótáborát. Kiemelkedően izgalmas, modern példa volt erre az Obama első elnökké választásáért dolgozó, az interneten szerveződött aktivistasereg – Osman P.). Ebben jut központi szerephez a pszichológiai vérkeringés.” S akik még nem tudjátok, itt megtanulhatjátok, hogy agyunkban külön, specializálódott eszközök vannak az ilyen érzelmi rezonancia szolgálatára: a tükörneuronok.

Ismerjük el, némely fejtegetés kissé felületes – talán a rövidségre törekvés szorításában. Pl. elmondja, hogy egy vazopresszin nevű hormon jelenléte bizonyítottan erősíti a pézsmapatkányhímek monogám viselkedését – ám ezt abban mutatja fel, hogy erősebben védik a nőstényeiket a vetélytársaiktól, s nem szól arról, vajon az ilyen hímek kevésbé érdeklődnek-e más nőstények iránt. Innen némi genetikai magyarázattal (egy svéd kutatás eredményét idézi, amely azt vizsgálta, van-e összefüggés az ember génállományának bizonyos eleme, jelesül a 334-es számú allél, és a házasságban tanúsított viselkedése között) eljut oda, hogy az embernél is közvetlen kapcsolat van a vazopresszin és a férfiak monogám viselkedése között. Ám egyik fajra vonatkozóan sem mondja el az összefüggés mögötti hatásmechanizmust, jóllehet ez szerfelett izgalmas lenne, különösen szociológiai szempontból (mennyire lehetnek felelősök a génjeink a szociális magatartásunkért??) Hasonlóképpen: sarkosan leszögezi, hogy az emberek magatartásában nem érvényesül a nyájtermészet (a tőzsdék működésének modern, pszichológiai magyarázatában fontos szerepet tulajdonítanak a befektetők között uralkodó nyájtermészetnek! – Osman P.), azonban ez a nyájtermésztől való megkülönböztetés akkor lenne meggyőző, ha megmagyarázná a nyájtermészet mibenlétét, működési mechanizmusát, és azt, hogy az emberek követőhajlama miben különbözik ettől.

A pár oldalas írásokban magatartásunk rengeteg, többé-kevésbé fontos vagy érdekes vonására, elemére kapunk evolúciós magyarázatokat, így egyebek közt a falánkságra, az *eltérített agresszió* alkalmazására, az emberi testszörzettel kapcsolatos modern értékrendre, az áthidaló viselkedésre vagy éppen a proxémikára, amely magatartásunk ama részét vizsgálja, hogy az ember egy bizonyos fizikai területet maga körül a személyes szférájának tekint, és még hosszan sorolhatnánk. S már csak egy kérdéskörét emeljük ki.

A játékelmélet egyik klasszikus eleme a fogolydilemma. Nelissen is szentel neki egy izgalmas eszmefuttatást. A fogolydilemmából levezeti az önzés és az együttműködés szembeállítását, majd kiemeli az utóbbi tanulását, megerősödését ismétlődő tapasztalatok révén. A fejtegetés folytatása a társadalmi szintű együttműködésről szól, ám a benne felvetett probléma inkább egy másik jelenséghez kötődik, amelyet „a közlegelők tragédiája” néven tart számon a magatartástudomány és a közgazdaságtan – bár ezt a szerző nem mondja ki. Tegyük hozzá: a közjóért viselt vagy éppen lerázott ilyesfajta felelősséget illető magatartásra kiváló példa a képviseleti demokráciában, hogy elme gyünk-e szavazni. Nelissen pedig egy másik, talán még nagyobb súlyú magatartási döntést hoz elénk: „A gazdasági válságokat – mint

ezt a mostanit – enyhíteni lehetne, ha mindannyian elhatároznánk, hogy kevesebbet takarékoskodunk és többet költünk. Ez esetben felpöröghetne a gazdaság és enyhülhetnének a válság tünetei, ami jó a társadalomnak, tehát jó mindannyiunknak, a többség azonban mégsem így cselekszik! Inkább takarékoskodik, hogy nagyobb biztonságot teremtsen magának, amivel viszont elmélyíti a válságot. E mögött az a megfontolás rejlik, hogy ha mindenki többet költ, mindenki jobban jár, de nekem nem kell ebben részt vennem.” Ezzel joggal állítható szembe egy alapvetően más megfontolás, jelesül, hogy „ha részt is veszek, ez nem garancia arra, hogy más is megteszi, más is hasonló áldozatot hoz” (akárcsak: attól, hogy én elmegyek szavazni, mások még nem jönnek el...). A továbbiakban viszont kulcsfontosságú magyarázattal szolgál. „Az önzés mindig legyőzi az együttműködést, ha a büntetés vagy a jutalom nem tud elégszer megisméltódni.” Ezt úgy is fordíthatjuk, hogy ha a tapasztalatok nem vésik belénk az egyértelmű ok-okozati összefüggés meglétét a kérdéses magatartás és annak jutalma/büntetése között. „Miért nem működünk együtt? Mert ismétlés híján, mivel nem látjuk a társas viselkedésünk jutalmát, a mechanizmus nem működik.”

Dr. Osman Péter

Dr. David B. Agus: *A betegségek kora lejárt. Athenaeum Kiadó, 2012; ISBN 978 963 293 220 0*

„E könyv írásakor három cél vezérelt: (1) egy olyan új egészségügyi modellt ismertetni, amely drámai módon megváltoztatja az ön emberi testre vonatkozó nézeteit; (2) megmutatni, hogyan alkalmazhatja ezt a modellt megfelelően kiválasztott stratégiák és gyakorlati módszerek segítségével a saját életében; és (3) olyan, megdöbbentő, már ma is rendelkezésre álló orvosi módszerekre felhívni a figyelmet, melyek segíthetnek elérni azt az életminőséget és élettartamot, amelyet megérdemel. A könyvben felfedett információk segítségével egy teljesen új úton indulhat el, melynek végén egy egészséges élet várja” – így beszél a szerző a művéről. Tagadhatatlan, hogy ebben a felvezetésben valamelyest a mai, gátlásoktól és mérséklettel igazán nem zavartatott kereskedelmi reklám hangvétele is megjelenik. Törődünk bele, hiszen a szerző olyan világban él és dolgozik, olyanban igyekszik kellő figyelemhez juttatni nézeteit és az azokat hordozó könyvét, amelyben minden kínálat csak úgy talál befogadókra, a szó átvitt vagy közvetlen értelme szerinti vevőkre, ha azt el tudják nekik adni. Maradékalkalannul igaz ez a nézetekre is. Emlékezzünk a Nobel-díjas Wendell Stanley szavaira Michael Brooks: *A tudomány titkos anarchiája – A radikális gondolkodás szabadsága c. könyvéből* (HVG Könyvek, 2011 – Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2012/5. sz.): „Ha a dolog fontos, akkor az új tudomány megdönti a régi uralmát – de ehhez egy erőteljes rek-